

SKÚSENOSTI S UPLATŇOVANÍM PRINCÍPOV A KRITÉRIÍ TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA PRI REGIONÁLNYCH VÝSKUMOCH

Mikuláš Huba

Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, e-mail: huba@savba.sk

ABSTRACT:

Huba, M., 2002: Experience from Implementing Principles and Criteria of Sustainable Development in Regional Research. ACTA ENVIRONMENTALICA UC /Bratislava/, Vol. 11, Supplement.

The study presents the principles and criteria of sustainable development in relation to the selected regional research carried out in the recent period in Slovakia. First of all, it introduces several questionnaire surveys as well as structured interviews concerning sustainable development. The cardinal aim related to the mentioned investigation was not only to receive exact information on the state of reality, but above all to recognize the perception of reality by the respondents, and further to discover their attitudes, value orientations, preferences, expectations, comments, recommendations, etc. The following step was to compare them with the principles and criteria of sustainable development. The author tries to formulate a set of framework preconditions of the sustainable development of selected regions in Slovakia.

Key words: *principles and criteria of sustainable development, regional research, questionnaire surveys and structured interviews*

1. Úvod

V súlade s Národnou stratégiou trvalo udržateľného rozvoja (NSTUR) možno konštatovať, že v našom prípade je zohľadnenie regionálnych aspektov trvalo udržateľného rozvoja (ďalej len TUR) mimoriadne dôležité už aj vzhľadom na mimoriadnu diverzifikovanosť Slovenska po stránke prírodnej, kultúrno-historickej i socio-ekonomickej. Rok 1989 prináša renesanciu takých fenoménov ako je súkromné vlastníctvo, trhová ekonomika, samosprávna demokracia a i., ktoré prirodzene pôsobia na opätovný nárast vnútornej heterogenity, regionálnych disparít, ako aj na čiastočnú renesanciu miestnej a regionálnej kultúry, ale aj spoločenskej stratifikácie.

Možno reálne očakávať, že uskutočňovaná decentralizácia systému verejnej správy na Slovensku ďalej posilní vyššie uvedené tendencie. V dôležitom období transformácie, ktorú

prežívajú regióny Slovenska, bude veľmi dôležité, či sa táto premena, vytvárajúca východiskový rámec budúceho regionálneho rozvoja, bude diať v súlade s princípmi a spĺňať kritériá trvalo udržateľného rozvoja, či ich bude ignorovať, alebo im dokonca protirečiť.

Príspevok prináša prehľad princípov a kritérií TUR vo všeobecnej rovine ako aj prehľad ich uplatňovania na regionálnej úrovni, predstavuje niektoré relevantné prístupy, používané pri výskumoch na tejto úrovni a stručný výpočet dosiahnutých výsledkov.

2. Princípy a kritériá TUR vo všeobecnej rovine

Princípy trvalo udržateľného rozvoja (podľa niektorých autorov je vhodnejšie hovoriť len o udržateľnom rozvoji – pozn. aut.) vyjadrujú základné zákonitosti a pravidlá, ktorými sa daný rozvoj riadi a zároveň predstavujú rámce, v rámci ktorých je možné považovať vývoj toho-ktorého fenoménu za udržateľný. Princípy, ako najvšeobecnejšia kategória, by mali mať univerzálnu platnosť. Predstavujú globálne a dlhodobo platné zásady, ktorými by sa mali riadiť aktivity človeka, ak majú napomáhať smerovaniu k trvalo udržateľnej budúcnosti. Súbor princípov TUR možno označiť za akési “Desatoro”. Pri formulovaní princípov sa často vyskytujú pojmy ako prevencia, rovnováha, rešpektovanie potrieb budúcich generácií, komplementarita, celostnosť, integrácia, rozmanitosť, decentralizácia, participatívnosť, efektívnosť, šetrnosť vo využívaní zdrojov a spravodlivosť pri ich rozdeľovaní, solidarita, úcta k životu, sebestačnosť, samoregulácia a ďalšie. Uplatňovanie, resp. neuplatňovanie princípov TUR je možné posúdiť na základe bližšie špecifikovaných kritérií.

V ostatných rokoch sa objavilo viacero súborov princípov a kritérií TUR. Podľa publikácie Staráme sa o Zem (IUCN, UNEP, WWF, 1991) medzi ne patria: rešpektovať a zabezpečovať spoločenstvo života, zlepšovať kvalitu ľudského života, chrániť vitalitu a diverzitu Zeme, zmeniť osobné prístupy a správanie, umožniť spoločenstvám starať sa o svoje životné prostredie, vytvárať rámec pre integrovaný rozvoj a ochranu, vytvárať globálne spojenectvo. Thijs de la Court (1992) za princípy trvalo udržateľného rozvoja považuje ekologický princíp, princíp kultúrnej a spoločenskej integrity, princíp nenásilia, princíp emancipácie, princíp solidarity a princíp prijateľných chýb.

Za originálny príspevok k formulovaniu princípov, resp. hodnôt, na ktorých by sa mala zakladať koncepcia trvalo udržateľného spôsobu života, možno považovať aj desať alternatívnych hodnotových postojov, sformulovaných Vavrouškom (1994): vedomie spolunáležitosti s prírodou, vyvážený dôraz na jednotlivca aj kolektív a vyvažovanie súťaživosti kooperáciou, dôraz na kvalitatívny rozvoj ľudskej spoločnosti, dôraz na kvalitu života, vedomú skromnosť a odriekanie si zbytočností, rozvoj ľudských práv a slobôd pri rešpektovaní vedomia zodpovednosti, ktorá je s nimi spojená, opatrnosť pri všetkých zásahoch do prírody i do spoločnosti, obnovenie pudu sebazáchovy u ľudí, rešpektovanie dlhodobých dôsledkov ľudskej činnosti, vzájomná tolerancia a riešenie problémov rokovaním, rozvoj participatívnej demokracie.

Problematickou princípov a kritérií sa u nás okrem iných podrobne zaoberal Huba (1996). Jeho klasifikáciu v modifikovanej, zostručnenej a zjednodušenej podobe prevzala Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja SR (NS TUR), ktorú prijala vláda SR 10. 10. 2001, čím sa stalo uplatňovanie týchto princípov záväzná pre všetky subjekty, pôsobiace na území SR. V NSTUR sa uvádzajú tieto princípy a kritériá TUR:

1. Princíp podpory rozvoja ľudských zdrojov

Kritériá:

- zabezpečenie ochrany zdravia ľudí,

- zabezpečenie optimálneho rozvoja ľudských zdrojov (vo všetkých životoch prospešných oblastiach).

2. Ekologický princíp

Kritériá:

- zachovanie a podpora biodiverzity, vitality a odolnosti ekosystémov,
- optimalizácia priestorového usporiadania a funkčného využívania krajiny a zabezpečenie jej územného systému ekologickej stability,
- zachovanie a podpora život podporujúcich systémov,
- zachovanie vysokej kvality prírodných zložiek životného prostredia,
- minimalizácia nepriaznivých vplyvov činností na životné prostredie,
- minimalizácia využívania neobnoviteľných zdrojov a prednostné využívanie obnoviteľných zdrojov, avšak v medziach ich reprodukčných schopností.

3. Princíp autoregulačného a sebahodnotiaceho vývoja

Kritériá:

- odhaľovanie a využívanie prírodných a antropicky simulovaných autoregulačných a sebahodnotiacich prírodných mechanizmov,
- podpora uzavretých cyklov výroby a spotreby.

4. Efektívnosť princípu

Kritériá:

- zachovanie optimálnych látkovo-energetických cyklov,
- minimalizácia surovínovo-energetických vstupov,
- redukcia množstva výstupov a minimalizácia strát,
- zavádzanie a podpora nástrojov environmentálnej ekonomiky.

5. Princíp rozumného dostatočnosti

Kritériá:

- rozumné a šetrné využívanie zdrojov a ich ochrana,
- podpora vhodných foriem samosprávy.

6. Princíp preventívnej opatrnosti a predvídavosti

Kritériá:

- uprednostňovanie preventívnych opatrení pred odstraňovaním nepriaznivých následkov činností,
- rešpektovanie možných rizík (vrátane neoverených).

7. Princíp rešpektovania potrieb a práv budúcich generácií

Kritériá:

- zachovanie možností využívania existujúcich zdrojov aj pre budúce generácie,
- zachovanie rovnakých práv budúcich generácií.

8. Princíp vnútrogeneračnej, medzigeneračnej a globálnej rovnosti práv obyvateľov Zeme

Kritériá:

- zabezpečenie ľudských práv vo všetkých smeroch a systémoch,
- zabezpečenie národnostnej, rasovej a inej rovnosti,
- zabezpečenie práv ostatných živých bytostí.

9. Princíp kultúrnej a spoločenskej integrity

Kritériá:

- preferovanie rozvoja na báze vnútorného rozvojového potenciálu namiesto mechanicky importovaného rozvoja,
- zachovanie a obnova pozitívnych hodnôt krajiny, sociálnej a kultúrnej identity,
- podpora miestneho koloritu, ľudovej kultúry, duchovnej atmosféry,
- oživenie tradičných aktivít s citlivým využitím adekvátnych moderných technológií,

- podpora spontánnych foriem pomoci, resp. svojpomoci.

10. Princíp nenásilia

Kritériá:

- uplatňovanie mierových a konsenzuálnych foriem riešenia problémov,
- nepoužívanie akýchkoľvek foriem násilia.

11. Princíp emancipácie a participácie

Kritériá:

- presadzovanie primeranej miery decentralizácie a uplatňovania príslušníkov daného spoločenstva,
- tvorba pracovných príležitostí a spravodlivých možností prístupu k verejným statkom, službám a pod.,
- účasť obyvateľov obcí na rozhodovaní a posilnenie miestnej kontroly.

12. Princíp solidarity

Kritériá:

- uplatňovanie tolerance a porozumenia,
- podpora vzájomnej pomoci a spoluzodpovednosti.

13. Princíp subsidiarity

Kritériá:

- prenášanie kompetencií na najnižšiu možnú hierarchickú úroveň ich realizovateľnosti a približovanie ich výkonu k občanovi.

14. Princíp prijateľných chýb

Kritériá:

- uprednostňovanie prístupov umožňujúcich v prípade potreby návrat k východiskovému stavu - minimalizácia nevratných zmien s ťažko predvídateľnými dôsledkami,
- bezodkladné zverejňovanie chýb a omylov, ako aj ich bezprostredné odstraňovanie, resp. zmierňovanie.

15. Princíp optimalizácie

Kritériá:

- cielené riadenie a zosúladovanie všetkých činností - podpora smerovania k rovnováhe, odstraňovanie nežiadúcich následkov, zdrojov nestability, bezpečnostných rizík a pod.,
- hľadanie a podpora všeobecne prospešných činností s viacsmerými pozitívnymi vplyvmi.

16. Princíp sociálne, eticky a environmentálne priaznivého hospodárenia, rozhodovania, riadenia a správania

Kritériá:

- uplatňovanie všetkých vyššie uvedených 15 princípov v synergickom pôsobení politických, právnych, ekonomických, organizačných, výchovno-vzdelávacích a iných nástrojov pri podpore hodnotových orientácií, ktoré sú v súlade s trvalo udržateľným spôsobom života, ako aj pri vzniku, činnosti a budovaní príslušných inštitúcií.

3. Uplatňovanie princípov a kritérií TUR na regionálnej úrovni

V ostatnom období sa pozornosť pri výskumoch, orientovaných na problematiku trvalo udržateľného rozvoja, čím ďalej tým viac presúva na regionálnu až miestnu úroveň. Svedčí o tom viacero nedávno publikovaných výskumov (pozri napr. Lehotský, Hanušin (1999), Huba, Ira (2000), Mačáková (2001), Pašiak (2001), Kozová, Spišiak (2001), Izakovičová, Hrnčiarová, Moyzeová (2001) ai.

Záujem o uplatňovanie princípov a kritérií TUR aj na miestnej a regionálnej úrovni

znásobila Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji v r. 1992, ktorá v odporúčaníach obsiahnutých v Agende 21 vyzýva členské štáty OSN, aby podporili vznik a praktické uplatňovanie miestnych Agend 21, založených na princípoch a kritériách trvalo udržateľného rozvoja.

Ako sa konštatuje v publikácii Trvalo udržateľný rozvoj - výzva pre Slovensko (REC, 2001), jedným z modulov projektu "Podpora trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike" bolo vypracovanie pilotnej regionálnej Agendy 21 pre reprezentatívny región Slovenska s perspektívou následného uplatnenia obdobného prístupu aj v iných oblastiach Slovenska. Ako modelový región sa vybralo stredné Pohronie. Hlavným cieľom regionálnej Agendy 21 bolo na základe zhodnotenia socio-ekonomických, hospodárskych a environmentálnych aspektov definovanie zásad, princípov a orientácie rozvoja daného regiónu v súlade s koncepciou trvalo udržateľného rozvoja. V rámci tohto projektu sa o.i. uskutočnilo posúdenie smerov rozvoja regiónu s cieľom optimálneho využívania plánovaných investičných prostriedkov. Taktiež sa identifikovali konkrétne koncepčné a investičné zámery v regióne v záujme ich vzájomného prepojenia a koordinácie v súlade s princípmi a kritériami trvalo udržateľného rozvoja.

Z ďalších modelových území a lokalít, na ktorých sa odskúšali regionálne prístupy, realizované v intenciách TUR, sa žiada spomenúť Dolné Pomoravie, Tatry, Východné Karpaty, región hornej Torysy, resp. JV časti Levočských vrchov, Biele Karpaty, povodie Parnej, z miest a obcí napr. Bratislava, Spišská Nová Ves, Púchov, Dunajská Lužná či Kvačany.

4. Niektoré prístupy, vychádzajúce z princípov a kritérií TUR, používané pri výskumoch na regionálnej úrovni, stručný prehľad dosiahnutých výsledkov a odporúčaní

Anketové, resp. dotazníkové prieskumy a riadené rozhovory s vopred definovanou množinou a štruktúrou respondentov, robené na reprezentatívnej vzorke spoločnosti ale častejšie na súbore respondentov reprezentujúcich určitú komunitu či profesijnú, záujmovú a pod. skupinu spoločnosti (v našom prípade obyvateľov určitého regiónu - pozn. aut.), poskytujú zdroj poznania založený na tzv. mäkkých dátach, ktorý je komplementárny k poznatkom založeným na zbere, analýze a vyhodnotení tzv. tvrdých dát, a tak predstavuje významný nástroj pri celostnom poznávaní reality. Podnetnú úvahu na túto tému prináša napríklad príspevok Székelyho (1999).

Prvoradým cieľom uvedených šetrení teda nie je ani tak získať exaktné informácie o objektívnom stave reality, ale skôr zistiť reflexiu reality zo strany respondentov, spoznať ich postoje, hodnotové orientácie, preferencie, očakávania, postrehy, návrhy a pod.

Naším hlavným motívom pritom bolo zistiť, čo sú hlavné prednosti i najdôležitejšie prekážky pri uplatňovaní koncepcie trvalej udržateľnosti a aká je ich očakávaná "priechodnosť" na území vybraných regiónov respektíve jednotlivých obcí.

Dotazníkový prieskum, prostredníctvom ktorého sme sa snažili zistiť názory kompetentných v súvislosti s uplatňovaním princípov a kritérií trvalo udržateľného vodného hospodárstva vo východoslovenskom regióne s dôrazom na mikroregión juhovýchodnej časti Levočských vrchov, sme uskutočnili a vyhodnotili v rokoch 1995 - 1996. Priniesol pomerne prekvapujúce poznanie, že trvalo udržateľnému hospodáreniu s vodou by dalo prednosť pred úzko orientovaným technickým riešením viac ako 80 % opýtaných, pričom takto reagovali nielen zástupcovia zainteresovaných mimovládnych organizácií, ale aj väčšina

predstaviteľov samosprávy ba dokonca i štátnej správy. Tak napr. pomer odpovedí medzi respondentmi preferujúcimi komplex úsporných opatrení a tými, ktorí by uprednostnili veľké priehrady, bol 52 : 8, z toho v prípade štátnej správy 10 : 1 a samosprávy 11 : 3, preferencia komplexných riešení pred jednoúčelovými vyznela v pomere 50:9. Celkovo možno konštatovať, že uskutočnená anketa potvrdila výrazný odklon zainteresovaných subjektov od doteraz prevažujúcich jednostranných, technokratických, ekonomicky nákladných, surovinovo a environmentálne nešetrných, sociálne necitlivých a nedemokratických spôsobov hospodárenia s vodou ku komplexnejším, ekonomicky nenáročnejším, surovinovo i environmentálne šetrnejším, sociálne citlivejším a demokratickejšim, a teda i trvalo udržateľnejším spôsobom hospodárenia s pitnou vodou na Slovensku a vo východoslovenskom regióne zvlášť (pozri bližšie Hanušin, Huba, Székely, 2000).

V rokoch 1996 - 1998 sa v troch modelových územiach (Dolné Pomoravie, Tatry, Východné Karpaty) uskutočnili paralelne dva typy šetrení. Prvým bol prieskum uskutočnený na vzorke spĺňajúcej kritériá reprezentatívnosti. Prieskum sa týkal vzorky obyvateľov všetkých obcí spomenutých regiónov vo veku nad 15 rokov. Okrem základných štrukturálnych charakteristík (vek, pohlavie) bola medzi kontrolné premenné zahrnutá územná proporcionalita (vzájomný pomer obyvateľov jednotlivých obcí). Pre účely výskumu percepcie, prístupov a hodnotení zo strany obyvateľov regiónu sa zvolila dotazníková metóda. Otázky sa týkali percepcie environmentálnych problémov v obci, hodnotenia kvality a dostupnosti sociálnej infraštruktúry, ako aj vzťahov medzi obyvateľmi obce. Samostatný okruh otázok sa venoval ochote obyvateľov obce prispieť svojimi aktivitami k trvalo udržateľnému rozvoju obce. Záverečná časť dotazníka sa týkala názorov a návrhov na možnosti prechodu na trajektóriu TUR (pozri bližšie Huba, Ira 2000, Ira 1999).

Paralelne sa uskutočnilo takmer sto riadených rozhovorov s predstaviteľmi obecnej samosprávy (spravidla primátori a starostovia), štátnej správy a mienkotvornými osobnosťami (reprezentanti odborných organizácií, mimovládnych organizácií, učitelia, kňazi, žurnalisti, podnikatelia a pod.) v dotknutých regiónoch.

V záujme vzájomnej porovnateľnosti boli pre všetky tri modelové územia použité riadené rozhovory s tou istou štruktúrou otázok.

Cieľom rozhovorov bolo získať informácie o súčasnosti a perspektívach vývoja jednotlivých obcí i celých regiónov vo vzťahu k možnému uplatneniu koncepcie TUR v praxi.

Uskutočnené riadené rozhovory umožňujú viacero zovšeobecnení. Okrem iných tieto:

- difúzia informácií sa komplikuje a miera informovanosti sa celkovo znižuje v smere od západu na východ Slovenska,
- z rozhovorov vyplynul - až na výnimky - prevažne konzervatívny a uzavretý charakter obecných komunít a následne i celých, prevažne vidieckych regiónov. O to viac pozornosti si zasluhujú zistené výnimky,
- starostovia obcí, ako aj primátori miest, ba samosprávy ako celok sú pod tlakom každodenných starostí, čo im viac-menej automaticky bráni v koncepčnom a perspektívnom uvažovaní, väčšina starostov je upriamená na riešenie jedného až dvoch parciálnych problémov (najčastejšie v súvislosti s vodovodom - kanalizáciou
- ČOV, alebo s plynofikáciou), čo im bráni uvažovať o iných problémoch a vidieť príčinné súvislosti,
- väčšina starostov/primátorov nie je schopná (alebo jej nie je umožnené) uvažovať o riešení problémov viacvariantne, alternatívne. Inou otázkou je, že nie všetci predstavitelia miestnej samosprávy čo i len tušia, aké alternatívne riešenia toho-ktorého problému jestvujú, prípadne aká je ich reálna dostupnosť, doba návratnosti a pod.,

- mnohé obce sú objektívne chudobné, čo viac a častejšie vyvoláva pasívnu reakciu (v iných prípadoch zasa odpredaj obecného majetku), namiesto hľadania zdrojov a rezerv v oblasti úspor, zvyšovania efektívnosti, mobilizácie ľudských zdrojov a pod. Za výnimku z tohto pravidla možno považovať obce, kde uviedli zvýšený dôraz na samozásobiteľstvo, na využívanie obnoviteľných zdrojov, lepšie zhodnocovanie miestnych surovín či inštaláciu meracej a regulačnej techniky, inými slovami na praktické uplatňovanie princípov a kritérií TUR,
- celkovo je cítiť ústup od megalomanských projektov a rozvojových zámerov - namiesto novej výstavby prevláda obnova, dostavby či prestavby,
- ucelené vízie trvalo udržateľného rozvoja mesta či obce, dnes už pomerne rozšírené v USA, či západnej Európe, sa počas rozhovorov s predstaviteľmi samosprávy prakticky nevyskytli. V lepšom prípade išlo o realizáciu či plánovanie jednotlivých zámerov či projektov, ktoré možno označiť za zlúčiteľné s princípmi a kritériami TUR. Pritom, niekedy má takýto prístup viac náhodilý či príležitostný, jednorázový charakter, inokedy viac koncepčný a dlhodobý (pozri bližšie Huba, Ira, 2000).

Trvalo udržateľný rozvoj a manažment regiónov, by podľa práce Hubu, Iru (2000), zaoberajúcej sa vybranými veľkoplošnými chránenými územiami (spolu s ich ochrannými pásmami) na Slovensku, mal okrem iného vychádzať z:

- dôslednej ochrany prírodných hodnôt, spojenej s rekultiváciou, renaturalizáciou, resp. revitalizáciou odprírodnených, nevyužívaných, resp. neadekvátne využívaných plôch,
- dôslednej ochrany kultúrno-historických hodnôt,
- systematického riešenia environmentálnych problémov a postupného odbúravania environmentálneho dlhu v regióne,
- rozvoja a podpory aktivít, ktoré sú v súlade s predstavou trvalo udržateľného rozvoja, resp. spôsobu života,
- transformácie miestnych hospodárskych aktivít - najmä poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, ťažby a využívania nerastných surovín a priemyslu, smerom k šetrnejším spôsobom hospodárenia a racionálneho využívania miestnych podmienok,
- vybudovania komplexného informačného systému o území,
- posilnenia miestnej integrity,
- rozvoja občianskej spoločnosti,
- zastavenia, resp. zmiernenia depopulačných tendencií vo vidieckych sídlach a podpory zlepšenia demografickej štruktúry obcí,
- uplatnenia decentralizácie a princípu subsidiarity,
- uplatňovania takého typu vratného rozvoja, ktorý v prípade chybného rozhodnutia umožňuje návrat do viac-menej východiskového stavu,
- aplikácie pozitívnych príkladov a overených modelov, prístupov a riešení, či už z minulosti, alebo z iných regiónov doma i v zahraničí,
- optimalizácie vzťahov medzi environmentálnymi, ekonomickými, sociálnymi a kultúrnymi aspektami rozvoja,
- celkovej renesancie regiónu, ktorá okrem iného predpokladá nadviazanie na umelo prerušenú kontinuitu prirodzeného vývoja regiónov, oživenie ich charakteristického ducha a znakov (Genia loci), vytvorenie takej technickej a sociálnej infraštruktúry, ktorá by lepšie využila miestne prírodné zdroje, zabezpečila dôslednú separáciu a recykláciu odpadov i šetrné hospodárenie s energiou, vodou a pod., urobila región sebestačnejším, umožnila substitúciu nadmerného fyzického pohybu a presunu (prepravy osôb a materiálov) inými formami interakcií. Predpokladom renesancie regiónu je efektívne využívanie regionálnych ľudských zdrojov, ich kvalifikácie a zručností, ako aj miestnych (regionálnych) tradícií.

5. Záver

Poznatky, vyplývajúce z vyššie spomínaných regionálnych a miestnych šetrení na tému trvalo udržateľného rozvoja, potvrdzujú celoslovenskú skúsenosť, potvrdenú ako prieskumami verejnej mienky, tak aj každodennou skúsenosťou: poznanie, osvojenie si a aktívne uplatňovanie princípov a kritérií TUR je u nás dosiaľ na veľmi nedostatočnej úrovni. Toto znepokojujúce poznanie je veľkou výzvou pre všetkých kompetentných: od politikov až po výchovno-vzdelávaciu sústavu, vedu a výskum. Vážnosť tejto výzvy znásobuje skutočnosť, že práve prebieha transformácia verejnej správy na Slovensku, ktorá by mala presunúť mnohé kompetencie na regionálnu až miestnu úroveň. Ak uplatňovanie týchto právomocí nebude zosúladené s princípmi a kritériami TUR, hrozí riziko, že sa vývoj regiónov na Slovensku bude uberať nesprávnym, dlhodobo neudržateľným smerom.

Súhrn

Štúdia sa zaoberá princípmi a kritériami trvalo udržateľného rozvoja s dôrazom na ich uplatnenie vo sfére regionálnych výskumov. Zdôrazňuje sa v nej, že aplikácia týchto princípov a kritérií je zvlášť aktuálna v súčasnosti, kedy na Slovensku prebieha reforma verejnej správy v snahe posilniť jej samosprávne regionálne a miestne zložky. Štúdia zároveň stručne informuje o výskumoch vo vybraných regiónoch, založených najmä na dotazníkových prieskumoch a riadených rozhovoroch na tému trvalo udržateľného rozvoja uskutočnených v nedávnej minulosti. Prvoradým cieľom uvedených šetrení nie je ani tak získať exaktné informácie o objektívnom stave reality, ale skôr zistiť reflexiu reality zo strany respondentov, spoznať ich postoje, hodnotové orientácie, preferencie, očakávania, návrhy a pod. Súčasťou tejto časti štúdie je aj zhrnutie a zovšeobecnenie poznatkov, získaných na základe uvedených výskumov ako aj súbor predpokladov, z ktorých by mal trvalo udržateľný rozvoj regiónov vychádzať.

Článok bol vypracovaný v rámci grantového projektu VEGA 2/7053/20.

Literatúra

- Hanušín, J., Huba, M., Székely, V., 2000: O kritériálnych rámcoch trvalej udržateľnosti (s dôrazom na plánovanie a prevádzkovanie veľkých priehrad na Slovensku). Bratislava (STUŽ/SR), 88 s.
- Huba, M., 1996: Uplatnenie filozofie trvalej udržateľnosti pri hodnotení návrhov rozvojových koncepcií. In: Kozová, M. a kol. : Strategické environmentálne hodnotenie (SEA) ako jeden z nástrojov realizácie environmentálnej politiky a stratégie trvalo udržateľného rozvoja. Projekt MŽP SR, 1. časť, 55 - 74.
- Huba, M., Ira, V., 1998: Vzťah relevantných subjektov na Slovensku ku koncepcii trvalo udržateľného rozvoja. In: Izakovičová, Z., Kozová, M., Paudišová, eds.: Implementácia trvalo udržateľného rozvoja. Smolenice (SNK SCOPE), 143 - 148.
- Huba, M., Ira, V., 2000: Stratégia trvalo udržateľného rozvoja vo vybraných regiónoch. Bratislava (STUŽ/SR), 192 s.
- IUCN, UNEP, WWF, 1991: Caring for the Earth - Strategy of the Sustainable Living, Gland, 228 s.
- Ira, V., 1999: Životné prostredie, kvalita života a trvalo udržateľný rozvoj vo vnímaní a predstavách obyvateľov (v regiónoch Dolné Pomoravie, Tatry a Východné Karpaty). Acta Facultatis Studiorum Humanitates et Naturae Universitatis Presoviensis. Prírodné vedy Folia Geographica 3, 32, 338 - 347.
- Izakovičová, Z., Hrnčiarová, T., Moyzeová, M., 2001: Ekologizácia hospodárenia v povodí Parnej. Životné prostredie 35, 1, 31 - 36.
- Kozová, M., Spišiak, P., 2001: Cesta k trvalo udržateľnému rozvoju v obci Dunajská Lužná. Životné prostredie 35, 1, 19 - 24.

- Lehotský, M., Hanušin, J., 1999: Assessment of the Changes of Rural Landscape from the Viewpoint of Sustainability Based on Comparison of its Structure in two Periods - Example of the Jablonka Catchment. *Geographica Slovenica* 31, 208 - 216.
- Mačáková, S., 2001: Trvalo udržateľné mestá/regióny na Slovensku. *Životné prostredie* 35, 1, 5 - 8.
- Pašiak, J., 2001: K problematike trvalo udržateľného rozvoja malých sídel. *Životné prostredie* 35,1, 9 - 13.
- Székely, V., 1999: Niektoré z problémov korektného využívania štandardizovaného rozhovoru a dotazníka (nielen) v humánnej geografii. In: Dubcová, A Kramáreková, H. eds.: 40 rokov geografie na UKF. Geografické informácie. Nitra (UKF), 121 - 125.
- Vavroušek, J.,: Hľadání lidských hodnot sloučitelných s trvale udržitelným způsobem života. *Teologické texty*, 5, 1, 7 - 10.

Recenzenti:

prof. Ing. arch. Maroš Finka, CSc.
Fakulta architektúry KHGD,
Námestie Slobody 19
812 45 Bratislava

doc. RNDr. Peter Spišiak, CSc.
Prírodovedecká fakulta UK
Mlynská dolina
842 15 Bratislava